
УДК 81'282:82-31:821.161.2

Валентина Грещук

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ГУЦУЛЬСЬКА ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА В РОМАНІ С. СКЛЯРЕНКА «КАРПАТИ»

У статті проаналізовано гуцульські лексичні діалектизми, зафіксовані в романі Семена Скляренка «Карпати». Визначено їх лексичне значення, охарактеризовано за належністю до тематичних груп та частин мови, проілюстровано використання у художньому тексті. Вказано на функції лексичних діалектизмів у літературному творі.

Ключові слова: діалектизм, діалектна лексика, гуцульський діалект, С. Скляренко, роман «Карпати».

Одним із важливих завдань сучасного українського мовознавства є дослідження використання діалектних одиниць у мові художньої літератури. Незважаючи на те, що питання вживання й функціонування діалектизмів в українській художній мові здавна цікавлять дослідників, до вичерпного вивчення їх ще далеко. Навіть ті діалекти, які начебто й не обділені увагою мовознавців щодо різнорівневих діалектних рис у мові белетристики, потребують скрупульозного дослідження, систематичного вивчення. Річ у тім, що в окресленій проблемі виділяється низка аспектів, кожен з яких потребує свого висвітлення. Так, важливими є, наприклад, повнота й особливості використання діалектних одиниць у художньому тексті, спорадичне чи системне введення діалектизмів, фонетичні, граматичні, лексичні й фразеологічні діалектні одиниці чи тільки лексичні. Не менш важливим є також питання про послуговування діалектизмами лише в мові персонажів чи й у авторській мові. Характеристика лексичних діалектизмів у структурі художнього тексту має виявити їх обсяг і семантику, най-

© В.В. ГРЕЩУК, 2018

більш репрезентативні групи, ступінь освоєння діалектного лексикону мовою художніх творів одного автора та художньою мовою в цілому. Окремим аспектом зазначеної проблеми є стилістичне навантаження, художні функції діалектизмів у літературних текстах. Для різнобічного дослідження зазначених та інших питань необхідне попереднє системне опрацювання текстів під різним кутом зору кожного з авторів, які в своїй творчості використовували діалектні одиниці.

У мові української художньої літератури найбільш засвідченим став гуцульський діалект, що зумовлено неповторним колоритом такої етнографічної групи як гуцули, увагою, зацікавленням з боку письменників її історією, матеріальною та духовною культурою, звичаями, віруваннями й міфологією. Гуцульська тематика художніх текстів із необхідності спричинювала використання у них гуцульських діалектних одиниць, що підтверджено низкою досліджень у мовознавстві [1; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 12; 13; 14; 16]. Водночас є чимало питань, які ще не були предметом науково-лінгвістичного осмислення.

У цій статті ставимо за мету виявити гуцульські діалектні одиниці в романі С. Скляренка «Карпати», розкрити їхню семантику, з'ясувати особливості введення діалектизмів у мову твору.

Дослідниця творчості письменника З. Голубева зазначила: «Вперше потрапивши на Закарпаття під час війни, С. Скляренко полюбив людей і чарівну природу цього мальовничого і багатостраждального краю. Працюючи над романом, письменник уважно вивчає історію, етнографію, говірки місцевого населення, подовгу живе там, де мають відбуватися події задуманого твору, «вживається» в характери своїх майбутніх героїв. Здобуті таким чином знання допомогли С. Скляренкові досягнути, а потім правдиво й точно відтворити місцевий колорит, поетичну своєрідність вірувань аборигенів, промовисті — то яскраво-пісенні, то трагедійні — подробиці побуту закарпатського трударя» [2: 17].

Використання гуцульських діалектизмів у мові роману «Карпати» має певну специфіку. Передусім слід зазначити, що письменник вживає тільки лексичні діалектні одиниці та зовсім не послуговується фонетичними, граматичними чи фразеологічними. Іншою особливістю є те, що лексичні діалектизми поширені в мові персонажів, а в авторській мові трапляються рідко. Нарешті, специфіку використання гуцульських лексичних діалектизмів визначає їхній склад, тематичні групи, які вони репрезентують.

Серед гуцульської діалектної лексики, засвідченої в мові роману «Карпати», виділяється група назв осіб за різними ознаками. Найчисленнішими є назви осіб за родом їхньої виробничої діяльності, такі як *бокораи* 'людина, яка сплавляє деревину, збиту в плоти, рікою, сплавник, плотар'¹, *ягер* 'лісник', *біров* 'сільський староста', *солгабіров* 'окружний староста'; *бохтар* 'сільський барабанщик, який сповіщає людей про певну подію', *нотаруи* 'нотаріус, секретар при сільському уряді', *тер-*

¹ При визначенні семантики діалектизмів використано також їх тлумачення у: [4; 11; 15; 17].

жермештер ‘фельдфебель’: *Прийшли сюди і бокораші* Степан Марусяк із сином Павлом — сміливі люди, що знали кожен камінчик у Чорній Тисі від Рахова і звикли на своїх дарабах зазирати смерті у вічі (2, с.145)²; Коли ще замолоду мав він рушницю і, провівши літо з отарами на полонинах, одразу після зимового Михайла, потай, щоб не зловили часом його жандарми та *ягер*, виносив під світкою рушницю з села, ходив у нетрях марамороських гір і, зустрівши будь-якого звіра, ніколи не промахувався (1, с. 386); Переляканий *біров* так і не лягав спати; взявши автомат, він аж до самого ранку ходив на подвір’ї (2, с. 132); — Такий наказ *солгабірова*, — трохи винувато, а все ж нахабно, стоячи в сінях, відповів Репаші (1, с. 151); Але він мовчав, барабан його гримів дужче і дужче, і тільки тоді, коли збирався весь куток, *бохтар* одривав палички від туго натягнутої шкіри, хвилину мовчав і починав: — Шановна громадо! Пан староста наказав... (1, с. 113); Шепа прибирав у сільському уряді, замітав у *нотароша*, його гонили і піп, і дякон, і гайник, і всі, кому тільки було не лінь (1, с. 113); — Ніч холодна, може, пан *тержермештер*, поки я одягнусь, встигне випити погарчик вина (1, с. 374).

Із назв осіб за спорідненістю й свояцтвом засвідчено діалектизми *няньо* ‘батько’, *нанашка* ‘хрещена мати’: Це були перші сльози батька, які побачив син, і Данилові стало нестерпно боляче. — Не треба так, не треба, *няньо*. Кажіть-бо, що робити? (1, с. 59); — Киньте, *нанашко*! Ще біду накличете. Пусте говорите! (1, с. 252).

Поодинокими діалектними номінаціями засвідчено також назви осіб за їх майновим станом (*газда* ‘господар’), назви осіб за віковими ознаками (*легінь* ‘парубок’), назви осіб за міжособистісними взаєминами (*кавалер* ‘залицяльник’), загальні (*вуйко* ‘незнайомий старший чоловік’) та оцінні (*пірник* ‘глузливе найменування жандармів, капелюхи яких були прикрашені перами’) назви осіб: Молодий *газда*! Чи знав він, що говорив? Купити хату? За які гроші? (2, с. 106); — Як же то так? — прохрипів він. — Раз приїхав і двісті наших *легінів* та дівчат забрав, а тепер забере всі п’ятсот (2, с. 181); — Це ти про мене? — підіймав свої білясті брови Дмитро Клумак. — Та хіба ж я *кавалер*? (2, с. 90); Гости зайшли у сарай, де було дуже мало світла, сіли на дерев’яних колодах, і мати, поглянувши на незнайомого *вуйка*, одразу здогадувались, що це і є той самий *вуйко* Ярослав, про якого так сердечно говорила їй Юліна і про якого так часто розповідав Павло (2, с. 106); Це було дивне видовище! Трибуна, запнутий брезентом пам’ятник, юрби урядовців, панів, підпанків, *пірників*, детективів — і напроти них люди, що ненавиділи й проклинали війну, що прагнули волі й миру (2, с. 9).

Як і в інших художніх текстах гуцульської тематики, автор роману «Карпати» використав побутову діалектну лексику.

² Тут і далі перша цифра в дужках вказує на том, а друга — на сторінку роману «Карпати» за виданням Скляренка С. Карпати. *Скляренко С.Д. Твори в чотирьох томах.* Т. 1; Т. 2. Київ: Дніпро, 1990.

Із назв одягу й прикрас засвідчено діалектні назви *сардак* ‘верхній короткий рукавний чоловічий або жіночий одяг з домотканого сукна, оздоблений вовняними нитками’, *киптар* ‘короткий колушок без рукавів, переважно з орнаментом’, *лоївка* ‘вівчарський капелюх, просочений лоєм’, *крисаня* ‘чоловічий фетровий капелюх із прикрасами’, *гуня* ‘верхня одяга з домотканого грубого, зазвичай нефарбованого, сукна’, *черес* ‘широкий шкіряний пояс з кишеньками і пряжками, переважно оздоблений’, *гердан*, *герданик* ‘жіноча прикраса із бісеру на шию’: Смерть перед ним стояла ось так близько, а він говорив ворогам правду: «Не *сардак* до гудзика, а нас до тієї України!» І зараз, хоч його й немає, але слова Михайла повторюють люди на Верховині (2, с. 106); Люди, яких він шукав, недавно ще носили чабанські *лоївки* або ж *крисані* бокорашів чи лісорубів, витерті *киптарі*, *череси*... (1, с. 49); Сивуватий, але міцний ще, широкоплечий чабан, з натхненним обличчям, що дуже нагадував Сегіня, стояв на полонині у сірій кошлатій *гуні*, у розбитих постолах, у темній *крисані-лоївці* (1, с. 104); Був день якогось свята, і дівчина одягла, видно, все, що в неї було найкращого: чудову білосніжну вишивану сорочку, *герданик* на шию, яскраву, як квіти під хатою, запаску, пояс (2, с. 124).

Діалектизми *крумплі* ‘картопля’, *токан* ‘густа кукурудзяна каша, варена на воді; мамалига’, *чир* ‘рідкий суп із борошна’, *ощіпок* ‘хліб із вівса’, *мелайняний хліб* ‘хліб із кукурудзяної муки’, *паленка* ‘горілка’ репрезентують назви їжі та напоїв: «Це не є нужда, — писалося далі в статті, — яко же не є нуждою ані každоденний порядок стравування: *крумплі*, погнила капуста, *токан* з квасолею і *крумплями*, подеколи *мелайняний хліб*, подеколи овсяні паляниці» (2, с. 69); І не тільки запитає, а візьме за руку, запросить до убогої своєї хати, поділиться ложкою *чиру* й останнім шматочком *ощіпку*, сяде з ним поруч, вислухає, скаже: «Боже милий, скільки ж ти натерпівся на чужині!» (1, с. 90); От він і стояв за прилавком, між бочкою пива й бутлями *паленки* (2, с. 138).

Ще один пласт побутової діалектної лексики, засвідченої в мові роману «Карпати», становлять назви речей господарського призначення, зокрема *бесаги* ‘дві торби, з’єднані одним полотнищем, що їх носять перекинутими через плече; використовуються для перенесення найрізноманітніших речей’, *тайстра* ‘полотняна або вовняна торба, яку носять через плече, переважно для харчів’, *джерга* ‘грубе домоткане рядно, ковдра з вовни, яким застеляють ліжко’, *погар* ‘чарка, келих’, *колодач* ‘великий ніж, ніж для хліба’, *сіркач* ‘сірник’, *гасник* ‘гасова лампа’, *судник* ‘дерев’яний посуд’: Кожної осені в цьому селі, щоб не померти голодною смертю самим і щоб врятувати свої родини, збирались бідняки, брали *тайстри* й *бесаги* і рушали хто куди — до Угорщини й Німеччини, до Чехії і Франції, за океан, — до Північної Америки, Бразилії, Аргентини (1, с. 44); Діти лягли на ліжку, на перетерту траву, вкрились старою *джергою* (1, с. 109); — То дай боже діждати щасливого літа! — він засміявся й випив одним ковтком весь *погар*. Люди теж узяли по *погарчику* дешевої місцевої *паленки* (2, с. 139); Юліна стала в кутку між столом і ослоном, під іконами.

Ставши там, вона кинула погляд по хаті, подивилась на стіл, на пучки пахучих трав на стінах, на ослін, де лежав ніж-колодач (2, с. 124); Поставила чавун з крumpлями, підклала хмизу, взяла в руки сіркач (2, с. 116); У куточку, на суднику, горів гасник (2, с. 144).

Використано в мові роману «Карпати» діалектні назви поселень, споруд жилого й господарського призначення, зокрема *осідок* ‘посілість, садиба’, *фара* ‘попівська садиба’, *хижа* ‘хата’, *трафіка* ‘тютюнова крамниця’, *звірок* ‘хатинка в лісі для мисливців’, *колиба* ‘житло пастухів на полонині’, *оборіг* ‘повітка на чотирьох стовпах для сіна, збіжжя, соломи’: По обидва береги річки лежало село — з гостроверхими чорними хатками, вузькими стежками городів, кількома великими *осідками* багатіїв, шатровою церквою і кладовищем ген далеко (2, с. 18); Жив на *фарі* разом з дружиною Тетяною, була в них дочка Марія, що вчилася в ужгородській жіночій греко-католицькій вчительській семінарії (1, с. 64); У цю хвилину він і подумав про Карпати, про Верховину, де сам народився, про фару в Кленах і гостроверхі *хижі* верховинців на схилах гір... (2, с. 69); У *трафіці* Логойди пахло тютюном (2, с. 14); Я для тебе таке місце приготував у лісі, що ніхто й нізашо не добереться. *Звірок!* (2, с. 78); Попереджений про прибуття Степана, Василь, як тільки стемніло, вийшов з села, підкрався до *оборогів*, та так і стояв там, пильнуючи і придивляючись (2, с. 76); Ватра чаділа, дим не встигав викочуватись через дірку в даху *колиби* й хмаркою висів, спускаючись все нижче й нижче до голови Сегіня і молодших чабанів, що покотом спали на землі (2, с. 100).

Закономірним з огляду на тематику твору є вживання діалектних назв географічних об’єктів — *полонина* ‘високогірне пасовище’, *грунь* ‘пагорб, гора, підвищене місце’, *плай* ‘гірська стежка; дорога в горах’, *ізвір* ‘ущелина, непрохідне місце’, *царинка* ‘сіножать, пасовище’, *млак* ‘заболочена місцевість’, *кичера* ‘гора з незалісною вершиною’, *прилука* ‘галявина в лісі, де можна косити чи випасати худобу’: Вкриті густими смерековими й буковими лісами, порізані високими *полонинами*, із *грунями*, що височать над *полонинами* й лісами, гори ніжно голубіють і куряться легенькими туманами на світанні, — зелені, темно-зелені, сині — вони велично вирізуються на тлі ясного неба вдень, грізно темніють і ніби ще вище підіймаються вгору в урочисті вечірні години (2, с. 74); Але вона пам’ятала, як тієї ночі йшли вони гірськими *плями* і стали на самому перевалі... (2, с. 129); А в наших *ізворах* мене сам чорт не піймає... (2, с. 78); Степан Чижмар, одначе, пішов не до осідку батьків, а в інший бік по *царинці*, вкритій щедрою росою, поміж кущами, де зривались і сумно квилили нічні птахи, він попрямував до *оборогів*, що стояли, ніби якісь змовники, на широкому *млаці* (2, с. 75); Убога хижа його батька, Амвросія Ковача, стояла високо в горах, на *прилуці*, далеко від села (1, с. 57); На високій *кичері* за селом щось горіло, як віхоть (2, с. 132).

Близькі до них і діалектизми на позначення природних або штучних географічних об’єктів, пов’язаних із водною стихією, — *скрамук* ‘закрут ріки’, *гук* ‘водоспад’, *гемери* ‘пороги’, *збиванка* ‘злиття двох рукавів

ріки в одне русло', *розбиванка* 'поділ ріки на два рукави', *кашиця* 'дамба з колод', *гать* 'гребля у верхів'ї річки для створення запасу води, призначеного для сплаву плотів', *боркут* 'джерело': Вода в них холодна й рідка, за кожним *скрамулком*, як співається в пісні, смерть чатує на бокораша, важко провести дарабу або ж ще більший пліт — бокор через гряди, *гемери*, *кашиці*, *гуки*, не захрясти десь на мілкому, вийти на потрібне річище на *розбиванці*, де потік поділяється надвоє, вийти на глибін там, де знову сходяться рукави потоку — у *збиванку*, не вдаритись об скелю! (2, с. 275); На одній з дараб, що першою того ранку рушила від *гати*, стояли Семен і Кирило Лелекачі — батько й син (2, с. 275); І вода є — кілька *боркутів* б'ють з-під самих скель (2, с. 101).

Гуцульську мовну картину світу увиразнюють діалектні назви тварин, риб — *когут* 'півень', *маржина* 'худоба', *дикун* 'дикий кабан', *головатиця* 'лосось дунайський, таймень', *струг* 'форель', *пір* 'різновид риб': Час ранній, тільки *когути* проспівали (2, с. 117); Ще не зима, а й так голодно на осідках — нічого їсти людям, нічим годувати *маржину* (1, с. 93); Адже, хоч і молодий був, а знав кожну скелю, перехід звірів, назнав би місце, вимостив на дереві сідло і сидів би там, поки не вбив *дикуна* (1, с. 133); А сонце розганяло й розганяло хмари, розтоплювало в горах сніги, виповнювало гірські ручаї й потоки; вийшли із тихих затонів на бистру воду, подалися проти течії, метко перестрибуючи через камінні запруды, *головиці*, *струги* і *пір* (2, с. 224).

Гуцульську діалектну виробничу лексику репрезентують передусім назви, пов'язані з лісорозробкою й лісосплавом, — *бутин* 'лісорозробні роботи'; 'ділянка лісу, яка призначена на зруб', *вардй* 'застережливий окрик лісорубів', *риза* 'жолоб для спускання дерева з гір', *тартак* 'лісопильня', *цапина* 'важіль, держак із загнутим металевим кінцем для пересування або підтягування колод', *опачина* 'частина керма на дарабі', *дараба* 'пліт, збитий з кругляків, який сплавають по ріці': Хлопці на *бутин* ходили, сплавливали плоти (1, с. 92); Площа *бутинів*, які орендували Клумаки, кожного року більшала й більшала, вже не тільки кленовчани працювали на цих *бутинах*, туди прямували лісоруби з дуже віддалених сіл (2, с. 88); Стоголосо шумів ліс, важко зітхали, падаючи, дерева, то тут, то там чулося «*вардй*», і, як стріли, виписуючи жовті дуги в свіжому повітрі, з схилів до річки *ризами* летіли колоди (1, с. 137); І коли ти хочеш так само, як і я, на цьому ще й заробити — скажи мені, де діваєш капітали, які ми з *бутинів* і *тартака* маємо (2, с. 91); В руках у лісоруба тільки *цапина*, а проти нього ліс, столітні буки й ялиці (2, с. 157); Міцно тримаючи *опачини* в руках, їх вели сміливі бокораші (1, с. 100); Коли відчиняли гаті в горах, потік ставав рікою, і по ній одна за одною летіли *дараби* (1, с. 100).

Такі діалектизми, як *задавлячка* 'астма', *тифус* 'тиф', *смотолока* 'грип', *воло* 'зоб', *гептека* 'сухоти', *скулуреум* 'ревматизм', *кертина* 'короста', використані в романі «Карпати», репрезентують медичну лексику: Ні, краще вже пан превелебний побуде на своїй фарі, у нього справді починається *смотолока* чи *задавлячка* (1, с. 297); — Вона тяжкохвора, — сказав

лікар. — У неї *тифус* (2, с. 174); Коли дружина померла від *вола*, хлопців брав з собою (1, с. 58); Кинувся заробляти на лісових розробках у того ж Клумака, застудився, сам дістав *гентеку* (1, с. 58); Од неї завжди як не задуха, то *скулуреум* у костях (1, с. 208); Диви, до чого дійшла американська наука, — промовив Дмитро й заходився дряпати груди, а баба Степанида каже, що це *кертина*, і примусила мене до схід сонця голим по землі качатись... (1, с. 211). Із діалектної абстрактної лексики засвідчено назви *притичина* ‘пригода’, *ступ* ‘сварка’, *ревачка* ‘час осіннього гону в оленів’, *хосен* ‘зиск, прибуток’, *Федоровиця* ‘перший тиждень Великого посту’, *треби* ‘церковні обряди’: — Слухайте-бо, Сегіню, — говорили заможніші, — що ото минулого літа за *притичина* була? (2, с. 138); — А ти ж як думав?! Думав, що прийшов я сюди, до Менчула, аби тільки *ступ* держати? (2, с. 185); Пса завів, — промовив Данило, — такого, що не пропустить, жандарма за кілометр вчує. А це, мабуть оленя в лісі почув. Адже *ревачка* (2, с. 58); Заплатить їм від кожної худобини і пасить на здоров’я. Адже кожна людина мусить мати свій *хосен*?! (2, с. 141); Що дасть угр землі? Вівса чи кукурудзи до Різдва чи *Федоровиці* (2, с. 137); Федір Стрипський мав книгу в добрій палітурці, на першій сторінці якої був напис: «*Треби*» (2, с. 162).

Поодинокими номенами засвідчено діалектні назви музичних інструментів (*трємбіта* ‘духовий музичний інструмент — дерев’яна труба, до 3 м довжини, зроблена зі смерекового дерева, обвита березовою корою’), зброї (*кріс*, *пушка* ‘рушниця’), рослин (*псявка* ‘неістівна трава’), одиниць міри (*метр* ‘центнер’, *угр* ‘0,57 га’), адміністративних одиниць (*жупа* ‘округ’, *жупанат* ‘окружний уряд’), явищ природи (*поляк* ‘північний вітер’, *балкан* ‘південний вітер, вітер з Балкан’): Десь на кутку розливала жалобу *трємбіта* (2, с. 160); — *Крісів* брати не треба, — промовив Стрипський, і свята католицька церква суворо розмежовує обов’язки воїна і священника, але ж церква вчить бути милосердним до ближнього (1, с. 306); Ще коли б *пушка*, жоден жандарм ані гайник його не піймали б, — лисиць, видр, куниць наносив би у батьківську хату (1, с. 133); — *Псявка*, — відповів Сегінь, — була така, мовби хтось отрутою покропив (2, с. 138); Населення Верховини і долини за роки війни було доведене до голоду; цієї зими фашистські орди забрали в людей останню худобину, останню вівцю, знаходили й забирали останній *метр* зерна (2, с. 136); Біля будинків було по чотири-п’ять *угрів* левади, у садибах колодязі, повітки, погребі (1, с. 45); Коли стомлений довгою дорогою заробітчанин походив з Ужгородської та Мукачівської *жуп*, то був далекий земляк Клумака (1, с. 50); Праворуч, на ще вищій горі, видно було древній замок, ліворуч, за базаром, випинались дахи *жупанату* (1, с. 72); Це був час, коли, як кажуть люди, сходяться на двобій *поляк* з *балканом* (1, с. 230).

Гуцульську автентіку добре передають діалектизми *ватра* ‘вогнище’, *наклад* ‘основа ватри’, *топірець* ‘сокирка на довгому держаку, зазвичай прикрашена інкрустацією, яка є елементом гуцульського строю і може

використовуватись як зброя', *nina* 'люлька', *драниця* 'колота дошка для покриття даху', *бігар* 'ціпок': *Ватра!* Колись-то, бувало, покладеш добрий *наклад*, прикинеш його хмизом, і гогоче вогонь на високій полонині; як золоті джмелі, летять і летять іскри до чорного неба (2, с. 100); Сегінь аж здригнувся. Підійняти б кований *топірець*, опустити його на голову Репаші, щоб аж загуло в корчмі (2, с. 141); Полонинець палив обковану мідними кільцями *ninu* і в ту хвилину зробив кілька глибоких затяжок, дим хмаркою обгорнув його сиву голову, високі плечі (2, с. 104); Біле полум'я спалахнуло в штабелях сухого дерева, що лежали під стінами тартака від сходу сонця, саме там, де найбільше ревів вітер; одразу ж вогонь перекинувся на стіни й *драницю* тартака; полум'я із свистом увірвалось у приміщення, де стояли пили, і за короткі хвилини тартак з усіма запасами дерева і вже готових дощок перетворився на ряд вогняних смолоскипів <...> (2, с. 170); Перед ватрою, спершись на *бігар*, сидів, підібгавши ноги, старий чабан Сегінь (1, с. 94).

Прикметною ознакою використання гуцульських діалектизмів у мові роману «Карпати» є те, що абсолютна більшість їх — це іменники, іншочастиномовні діалектні одиниці трапляються рідко, зокрема прикметники *когутячий* 'півнячий', *красний* 'гарний', *тенгерицький*, *мелайняний* 'кукурудзяний': У поході вони одягли замість крисань з *когутячими* перами теплі шапки, позамотували голови і шиї теплими хустками (2, с. 167); Але він знав, що після виборів чабанів люди мусять випити, щоб було *красне* літо і стільки багатства, як на святу неділю трави та листу (2, с. 138); «Світку ти мій, світку верховинський, *тенгерицький* краю!» — думала мати (2, с. 109).

Із дієслів зафіксовано *вантрувати* 'пилнувати', *сокотити* 'стерегти', *лицитувати* 'описати майно за борги': — Сопілку дістав... Граєш на весь ліс... Того й *вантруй*, що ворога накличеш... (2, с. 22); Я постою тут, у дворі, а лікар *сокотитиме* на вулиці (2, с. 84); Корівку-молочанку *лицитували*, далі бохтар вибубнив, що приїхав ексектор (1, с. 92).

Це також прислівник *в'єдно* 'заодно, разом з кимсь', частки *айно* 'так', *айбо* 'авжеж, отож, адже', вигук *йой* 'ой': Ти з нами *в'єдно*? То буде й тобі таке, Сегіню... (2, с. 142); Ми з Павлом вже якось палива підкинемо. Адже так?! — *Айно, айно!* — озвався з передка Павло (2, с. 107); — Ти мені Василя знайди. — *Айбо* сказав — знайду (2, с. 184); Кажуть, високого мадярика вбили. І нібито жінка! *Йой!* (2, с. 183).

Отже, однією з характерних ознак мови роману С. Скляренка «Карпати» є використання в ній гуцульської діалектної лексики, здебільшого в мові персонажів. Найбільш репрезентативними виявились групи лексичних діалектизмів на позначення осіб за різними ознаками, назви одягу, їжі, назви поселень та будівель різного призначення, назви ландшафту, назви пов'язані з лісорозробкою й лісосплавом, назви хвороб. Поодинокі номени репрезентують інші тематичні групи лексики. Із використаних діалектизмів абсолютну більшість становлять іменники, іншочастиномовні діалектні форми вживаються зрідка.

Цілеспрямовано введені в канву літературної мови окремі лексичні діалектні одиниці виконують у художньому творі важливі текстотвірні функції. Вони номінують сегменти позамовної дійсності, які в літературній мові не мають однослівних відповідників, знайомлять реципієнта тексту з географічними умовами проживання, побутом, матеріальною і духовною культурою героїв твору. Водночас аналізовані діалектизми сприяють індивідуалізації персонажів твору, забезпечують художню переконливість та етнографічну достовірність зображуваного, відтворюють неповторний гуцульський колорит.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінтоняк О. Особливості гуцульського говору в оповіданні І. Березовського «Худан». *Вісник Прикарпатського університету. Філологія (мовознавство)*. Вип. XIX — XX. Івано-Франківськ, 2008. С. 142 — 144.
2. Голубева З. З когорти першопрохідників. *Семен Скляренко. Твори в чотирьох томах. Т. 1. Карпати*. Книга перша. Київ: Дніпро, 1990. С. 5 — 26.
3. Гуйванюк Н. Поняття діалектизму через призму творчості Юрія Федьковича. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія*. Вип. XXV — XXVI. Івано-Франківськ, 2010. С. 146 — 150.
4. Гуцульські говірки. Короткий словник. Львів, 1997.
5. Грещук В., Грещук В. Південно-західні діалекти в українській художній мові. Нарис. Івано-Франківськ, 2010.
6. Грещук В., Грещук В. Діалектне слово в тексті та словнику. Івано-Франківськ, 2015.
7. Жилко Ф.Г. Мова новел Марка Черемшини. *Українська мова і література в школі*. 1954. № 4. С. 20 — 31.
8. Журавльова Н. Відбиття регіональних мовних рис гуцульської поштивості у творчому доробку Марка Черемшини. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія (мовознавство)*. Вип. XIX — XX. Івано-Франківськ, 2008. С. 118 — 121.
9. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. Київ, 1960.
10. Коваленко Б. Діалектна основа повісті «Тині забутих предків» М. Коцюбинського (на матеріалі чорнового автографа). *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія*. Вип. XXV — XXVI. Івано-Франківськ, 2010. С. 182 — 186.
11. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. Львів, 2008.
12. Пена Л. Гуцульська діалектна лексика в поетичному мовленні Марії Влад. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Вип. XXXII — XXXIII. Івано-Франківськ, 2012. С. 253 — 258.
13. Петличний І.З. Лише діалект чи літературна мова й діалект? *Питання українського мовознавства*. Львів, 1962. Книга 5. С. 130 — 140.
14. Станівський М.Ф. Діалектне забарвлення мови Юрія Федьковича. *Питання історії і діалектології слов'янських мов: Наукові записки Чернівецького державного університету. Серія філологічних наук*. Львів, 1961. Т. 42. Кн. II. С. 62 — 86.
15. Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон. Львів, 2013.
16. Ципердюк О. Гуцульські діалектизми в мові роману «Непрості» Тараса Прохаська. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Вип. XXXII — XXXIII. Івано-Франківськ, 2012. С. 242 — 250.
17. Janów J. Słownik huculski / Opracował i przygotował do druku Janusz Rieger. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, 2001. 294 s.

REFERENCES

1. Vintoniak, O. (2008). Features of the Hutsul Dialect in the story of I. Berezovsky "Khudan". *Prekarpathian University Bulletin. Philology (Linguistics)*, 19 — 20, 142 — 144 (in Ukr.).

2. Holubieva, Z. From the pioneer cohort. *Semen Skliarenko: Karpaty*, 1, 5 — 26. Kyiv: Dnipro (in Ukr.).
3. Huivaniuk, N. (2010). The concept of Dialectism through the prism of Yuriy Fedkovych's creativity. *Precarpathian University Bulletin. Philology*. Vol. XXV — XXVI, 146 — 150 (in Ukr.).
4. Zakrevska, Ya. (Ed.). (1997). *Hutsul Dialects: A Short Dictionary*. Lviv: I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).
5. Greshchuk, V., Greshchuk, V. (2010). Southwestern Dialects in the Ukrainian artistic language: Essays. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University Publishing House (in Ukr.).
6. Greshchuk, V., Greshchuk, V. (2015). The Dialect Word in the Text and Dictionary. Ivano-Frankivsk: Misto NV (in Ukr.).
7. Zhylko, F.H. (1954). The Language of the Marko Cheremshyna's novels. *Ukrainian Language and Literature in school*, 4, 20 — 31 (in Ukr.).
8. Zhuravlova, N. (2008). The reflection of the regional linguistic features of Hutsul respectfulness in the creative heritage of Marko Cheremshyna. *Precarpathian University Bulletin. Philology (Linguistics)*. Vol. XIX — XX, 118 — 12 (in Ukr.).
9. Kobylanskiy, B.V. (1960). Dialect and Literary language. Kyiv: Soviet school (in Ukr.).
10. Kovalenko, B. (2010). The dialectal basis of the novel "The Shadows of Forgotten Ancestors" by M. Kotsiubynskyi. *Precarpathian University Bulletin. Philology*. Vol. XXV — XXVI, 182 — 186 (in Ukr.).
11. Negrych, M. (2008). Treasures of the Hutsul dialect: Berezovy. Lviv: I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).
12. Pena, L. (2012). The Hutsul dialect vocabulary in poetry of Mariia Vlad. *Precarpathian University Bulletin. Philology*. Vol. XXXII — XXXIII, 253 — 258 (in Ukr.).
13. Petlychnyi, I.Z. (1962). Only a Dialect or a Literary Language and a Dialect? *Questions of Ukrainian Linguistics* (5th ed.). Lviv (in Ukr.).
14. Stanivskiy, M.F. (1961). The dialectic coloring of the language of Yuriy Fedkovych. *The questions of the history and dialectology of Slavic languages: Scientific notes of Chernivtsi National University. Philology*. Vol. 42(2), 62 — 86 (in Ukr.).
15. Khobzei, N., Simovych, O., Yastremska, T., Dydyk-Meush H. (2013). The Hutsul Worlds: Lexicon. Lviv: I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).
16. Tsyperdiuk, O. (2012). The Hutsul dialects in the language of the novel "Neprosti" by Taras Prokhasko. *Precarpathian University Bulletin. Philology*. Vol. XXXII — XXXIII, 242 — 250 (in Ukr.).
17. Yanov, Ya. (2001). The Hutsul dictionary. Krakiv: Scientific publishing house DWN (in Pol.).

Статтю отримано 08.11.2018

Valentyna Greshchuk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

HUTSUL DIALECTAL VOCABULARY IN THE NOVEL BY S. SKLYARENKO «CARPATHIANS»

An important task of modern Ukrainian linguistics is the study of the use and functioning of dialects in the Ukrainian artistic language. The main questions of such studies are the determination of the completeness and features of the use of dialectal units in the artistic text, the sporadic or systematic introduction of dialectic, phonetic, grammatical, lexical and phraseological dialectal units or only lexical ones. Of particular importance is the question of whether dialecticism is used only in the language of the characters or in the author's language. Characteristics of lexical dialectics in the structure of the artistic text should reveal their scope and semantics, their most representative groups, the degree of the creation of the dialectal lexicon in the language of works of art by one author and the artistic language as a whole.

The use of Hutsul dialectics in the language of the novel S. Sklyarenko «Carpathians» has its own specifics. The writer uses only lexical dialecticism and does not use phonetic or grammatical at all. Another feature is that lexical dialecticisms are common in the language of the characters,

and in the author's language they are rarely encountered. The specificity of using Hutsul lexical dialectics determines their composition, the thematic groups that they represent.

The most representative were the groups of lexical dialectics to denote individuals on various grounds, the names of clothes, food, the names of settlements and buildings of different purposes, the names of the landscape, the names associated with logging and forestry, the names of diseases. Individual nomina represent other thematic groups of vocabulary. From the dialectics used, the absolute majority is made up of nouns, and other-part dialectal forms are used occasionally.

Purposefully introduced into the canvas of the literary language, individual lexical dialectal units perform important text-creation functions in the writing. They nominate segments of extraordinary reality, which in the literary language have no one-word correspondences, introduce the recipient of the text with the geographical conditions of residence, life, material and spiritual culture of the heroes of the work. At the same time, dialecticisms analyzed favor the individualization of the characters of the work, provide artistic credibility and ethnographic authenticity of the image, reproduce the unique Hutsul color.

Keyword: *dialecticism, dialectal vocabulary, hutsul dialect, S. Sklyarenko, novel «Carpathians».*